

УДК 930.2:[94(4-11)''07/10'':398.22(368)]
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2022.54.11602>

“САГА ПРО ПІШОГО ГРОЛЬВА” ТА РУСЬ В ЕПОХУ ВІКІНГІВ: ІСТОРИЧНА ПАМ’ЯТЬ ТА ІСТОРИОГРАФІЯ

Владислав КІОРСАК

Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича
Національної академії наук України
вул. Козельницька 4, 79026, Львів, Україна
e-mail: vlad.kiorsak@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3144-2405>

У статті аналізуються східноєвропейські епізоди “саги про Пішого Грольва” крізь призму історичної пам’яті та культурного середовища її творців. З’ясовуються їх джерела та історичний контекст, а також, виокремлюються сюжетні шаблони та літературні конструкти, які використовувалися ісландськими авторами при описах Русі. Завдання роботи полягає у спробі розглянути вже відомі джерела під іншим кутом зору з урахуванням інтелектуальних тенденцій та колективних уявлень середньовічних ісландців. Базуючись на результатах такого дослідження, запропоновано доповнення до дискусійних питань. Незважаючи на те, що методика дослідження колективної пам’яті вже застосовується дослідниками ісландських саг, дійсна робота є одним із перших досліджень власне історичної пам’яті легендарних саг крізь призму східноєвропейських епізодів. Детальне вивчення “саги про Пішого Грольва” показали, що автор саги використовував певні сюжетні шаблони, які в тогочасному суспільстві асоціювалися зі Східною Європою. В першу чергу це стосувалося особи короля Русі Грегвіда. Ця особа за своїм описом нагадує Гергейра, правителя королівства Альдейгюборг (Ладога) зі “саги про Гальвдана сина Ейстейна”. Ще одним шаблонним персонажем була Інгігерд, дочка Грегвіда, яку також можна ототожнити із героїнею “саги про Гальвдана”. Своєрідним культурним патерном був і ойконім Гольмгард, який на нашу думку не завжди міг асоціюватися із Новгородом, як прийнято вважати в історіографії. Він був одним із елементів історичної пам’яті, значення якого змінювалося разом із політичними змінами. Загалом, Русь у сазі описана як периферійна територія, що межувала зі Східною частиною світу, яка, під впливом європейських хроністів, сприймалася як магічний простір, населений фантастичними істотами та народами.

Ключові слова: Ісландські саги, Історична пам’ять, Гольмгард, Піший Грольв.

Постановка проблеми. Вивчення колективного світогляду є однією із тенденцій у сучасній історичній науці на Заході. Популярність цього підходу зумовлена тим, що він дозволяє розширити дослідницький інструментарій та краще зрозуміти досліджувану спільноту чи окрему особу. Аналіз колективних уявлень передбачає міждисциплінарний підхід. Окрім історії, дослідники звертаються до психології, літературознавства, релігієзнавства та інших соціальних наук. Завдяки такому підходу, історик заглиблюється в світ ідей та уявлень і намагається зрозуміти їх контекст та підґрунтя. Відповідно, історичне джерело розглядається не крізь призму встановлення фактів та подій, а як цілісний продукт свого часу, який репрезентував світогляд людей певної групи.

Історіографія. Не минули такий підхід і дослідники скандинавських саг. У працях Торфі Тулініуса¹, Армана Якобсона², Сверіра Якобсона³, Елізабет Роу⁴, Перніл Герман⁵ та інших вчених саги розглядаються як “сховище пам’яті”, своєрідний культурний феномен, через призму якого можна реконструювати світогляд авторів та їх середовище.

Самі по собі саги є історичними творами, оскільки зверталися до минулого Ісландії чи Скандинавських королівств. Їх метою було зберігати в пам’яті важливі події минулого, шляхом постійного відтворення людьми. Ці фрагменти пам’яті набували літературних форм, що спростило процес їхнього відтворення. Фахівці виокремлюють “саги про норвезьких королів”, “саги про ісландців”, “лицарські саги”, “саги про єпископів” та “саги про давні часи” (“легендарні саги”). Саме останній жанр є одним із найцікавіших з точки зору репрезентації історичної пам’яті. І “Сага про Грольва” є одним зі зразків цього жанру.

Не зважаючи на те, що “саги про давні часи” є доволі пізніми творами (більшість датовано XIII – початком XIV ст.) окремі дослідники розглядають їх як одну із найбільш ранніх форм скандинавської історіографії. На думку Анне Лассен, перші “легендарні саги” були створені в XI–XII ст. Вони були записані латиною та виконували роль *Origine Gentis* скандинавських народів. Такі твори з’являлися у монастирському середовищі. Вони мали на меті пояснити походження скандинавів та обґрунтувати легітимність правлячої династії⁶. Ця теза потребує подальших досліджень. Однак історії, що стали ядром “легендарних саг” справді мають давнє походження. Навіть, якщо вони не набули писемної форми у зазначений час, їх життєздатність забезпечувалася постійним усним відтворенням протягом століть.

Схематично можна виділити декілька ключових елементів, які стали стовпами формування колективної пам’яті ісландців. Це події Великого переселення народів, Епохи вікінгів та Формування скандинавських королівств. Пам’ять про ці епізоди стала сюжетною основою “легендарних саг”. Героями цих творів є персонажі, які були історичними, з точки зору їх авторів, а самі сюжети, на думку упорядників, мали місце у минулому. Для того, щоб довести правдивість своїх

¹ Torfi Tulinius, *The Matter of the North: The Rise of Literary Fiction in Thirteenth-Century Iceland*. (Odense: Odense University Press, 2002).

² Ármann Jakobsson, “The Taxonomy of the Non-Existent: Some Medieval Icelandic Concepts of the Paranormal”, *Fabula* 54(3–4) (2013): 199–213.

³ Sverrir Jakobsson, “On the Road to Paradise: Austrvegr in the Icelandic Imagination”, *The 13th International Saga conference*. (Durham: Centre for Medieval and Renaissance Studies 2006), 935–43.

⁴ Elizabeth Ashman Rowe, “Ragnars saga loðbrókar, Ragnarssona þátrr, and the Political World of Haukr Erlendsson”, *Fornaldarsagaerne: Myter og virkelighed. Studier i de oldislandske fornaldarsögur Norðurlanda*. (København: Museum Tusulanums forlag, Københavns universitet 2009), 347–60.

⁵ Pernille Hermann, “Concept of Memory and Approaches to the Past in Medieval Icelandic Literature”, *Scandinavian Studies* 81(3). 2009, 287–308.

⁶ Annette Lassen, “Origines Gentium and the Learned Origin of Fornaldarsögur Norðurlanda”, *The Legendary Sagas: Origins and Development*. (Reykjavík: University of Iceland Press, 2012), 53–55.

слів, автори посилалися на інші твори, зокрема на поезію давніх скальдів та на перекази очевидців⁷.

Сюжети саг, присвячених Епосі Вікінгів та Великому переселенню народів були ключовими подіями з точки зору формування історичної пам'яті не лише ісландців, а й інших скандинавських народів. Особливо актуальним це стає у XII–XIV ст. коли скандинавські королівства досягають піку своєї могутності. З'являється потреба створити історичний наратив, який би обґрунтував спорідненість скандинавських королів із легендарними ватажками вікінгів, германськими королями та язичницькими богами⁸.

Автори цих саг зверталися до епічних творів і героїчної поетики. Однак, вони були продуктами свого часу. Описуючи минуле, вони мислили тогочасними категоріями та послуговувалися здобутками сучасної їм інтелектуальної традиції⁹. Цю традицію сформували також і твори європейських вчених, зокрема Беди Преподобного та Ісидора Севільського. Крім того, значними були впливи королівських саг, ісландських географічних трактатів та інших джерел. Таким чином, історик постає перед завданням дослідити історичне сучасне, крізь призму репрезентації минулого. Спробувати з'ясувати історичне ядро оповіді, її логіку та походження пізніших нашарувань. З'ясувавши це, ми зможемо краще зрозуміти саме джерело та його історичну достовірність. А також оцінити місце східноєвропейського чинника у свідомості Скандинавів.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових творів для розуміння сприйняття ісландцями Східної Європи в контексті епохи вікінгів є “сага про Ѓонгу-Грольва”, або як її називають “сага про Пішого Грольва” (“*Göngu-Hrólfs saga*”). Період запису цього твору дослідники датують початком XIV ст. Виходячи із кількості збережених копій саги (їх число перевищує тисячу манускриптів), можна стверджувати, що цей твір був надзвичайно популярним в середньовіччі та навіть в ранній новий період¹⁰.

Згідно сази, Грольв народився на півдні Норвегії і вирізнявся неймовірним ростом. Він покинув батьківський дім у пошуках слави та багатства і у своїх мандрах потрапляв у найвіддаленіші кутки скандинавського світу. Мандри цього героя і стали основою для написання твору. Як і більшість легендарних саг,

⁷ Елена Мельникова, “Историческая память в устной и письменной традициях (Повесть временных лет и “Сага об Инглингах”, *Древнейшие государства Восточной Европы*. (2003): 52–54.

⁸ Aðalheiður Guðmundsdóttir, “The Origin and Development of the Fornaldarsögur as Illustrated by Völsunga Saga”, *The Legendary Sagas: Origins and Development*. (Reykjavík: University of Iceland Press, 2012), 76–78.

⁹ Pernille Hermann, “Saga Literature, Cultural Memory, and Storage”, *Scandinavian Studies* 85(3) (2013): 335–37.

¹⁰ Tatjana Jackson, “On the possible sources of the textual map of Denmark in Gongu-Hrolfs saga”, *Самые забавные лживые саги = Skemmtiligastar Lygisogur: сборник статей в честь Галины Васильевны Глазыриной*. (Москва: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2012), 63.

сага про Грольва має сильний вплив романтичної традиції та рясніє згадками про ельфів, чаклунів гномів та інших фантастичних істот.

Головний персонаж став сукупним образом тогочасних героїв. Автор послуговувався іменем, яке було добре відомим у північній традиції. Гьонгу-Грольва згадує латиномовний твір “*Historia Norwegiæ*”. Згідно нього, Грольв був родом із Фарерських островів. Він був настільки кремезним, що жоден кінь не міг витримати його тягар. Через це Грольву доводилося ходити пішки, за що він отримав прізвисько Піший Грольв¹¹. У цьому творі Грольв ототожнюється із Ролло, засновником Норманського герцогства на півночі Франкської держави.

Цікаво, що сага, яка описує мандрівки в найрізноманітніші місця, жодним чином не згадує походу Грольва на франків, натомість зосереджує увагу на руських пригодах. Це демонструє те, як мотив, заснований на одному герої може розвиватися в різних локаціях. Про популярність цієї історії свідчить і побутування в Ісландії віршів та пісень, у яких згадувалося ім'я Пішого Грольва та однойменну сагу. Такі твори функціонували аж до XIX ст., актуалізуючи в колективній пам'яті маркери, що надавали їм значення. При цьому, усі інші аспекти, пов'язані із цією постаттю відшаровувалися, залишивши лише його ім'я¹².

Як не дивно, цінність цього твору полягає у його компілятивності. Автори тексту залучали велику кількість різних джерел, які репрезентують світогляд ісландських вчених кіл XIII ст. та їх уявлення про тогочасний світ. Серед джерел цього твору дослідники виділяють “сагу про Олафа Трюнгвассона”, “сагу про Інгвара Мандрівника”, “сагу про Троянців”, “сагу про Громунда Гріпссона”, окремі географічні трактати та інші твори, які не збереглися¹³.

“Сага про Грольва”, як і решта легендарних саг, не має автора. Вона формувалася під впливом різних людей і постійно еволюціонувала, актуалізуючись відповідно до викликів часу. Творці саги свідомо намагалися її помістити у систему тогочасного наративу та посилити авторитет написаного, здійснивши алюзії на інші твори¹⁴.

Розповідь саги починається зі сюжету завоювання шведськими вікінгами Гардаріки (Русі). Завойовники походили із Гестрекаланду, що у Швеції. За

¹¹ *History of Norway & The Passion and The Miracles of the Blessed Olaf*, transl. by K. Devra. (London: Viking Society for Northern Research, 2001), 9.

¹² Aðalheiður Guðmundsdóttir, “Gunnar og Göngu-Hrólfur, Brynhildur og Brana Um sögutengdar figúrur í íslenskum þjóðkvæðum”, *Þjóðarspejillinn XV: Rannsóknir í félagsvísindum. Félags- og mannvísindadeild*. 2014, accessed December 28, 2020, <http://hdl.handle.net/1946/19967>

¹³ Jackson, “On the possible sources of the textual map of Denmark in Gongu-Hrolfs saga”, 63; Jacob Hartmann, *The Go'ngu-Hrólfssaga: A Study in Old Norse Philology*. (New York: Columbia university press, 1912), 116.

¹⁴ Philip Lavender “Sumar eptir fornkvæðum eðr fróðum mönnum ok stundum eptir fornum bókum”: Some Observations on the Sources of Göngu-Hrólf's saga” *Scandinavian Studies* 90(1) (2018): 105–107; Ruth Righter-Gould, “The ‘Fornaldar sögur Norðurlanda’: A structural analysis” *Scandinavian Studies* 52(4) (1980): 427–429.

словами автора ця земля була населена знаменитими чаклунами, а самі воїни були нащадками ворожбитів та велетнів. Місцевий конунг Грегвід також знався на магії та мав чарівного коня і зачаровані обладунки. Проте вікінги, завдяки своєму чародійству, вбили Грегвіда та захопили владу над цими землями¹⁵. У Грегвіда була лише одна донька – Інгігерд, і вона залишилася правити чвертю країни, в той час як очільник шведів Ерік та його побратими заволоділи рештою.

Згадка про руського короля Грегвіда та принцесу Інгігерд не видаються нам випадковим. Аналогічних персонажів знаходимо у ще одній легендарній сазі про Гальвдана Естейссона. Щоправда там правителем королівства Альдейгюборг названо Гергейра¹⁶. Обидва імені є літературними, оскільки майже не вживаються у інших джерелах. Опис цих героїв є також доволі схожим. Гергейр був правителем Альдейгюборгу, який ототожнюється із Ладогою, Грегвід правив королівством Гардаріки, тобто Руссю. Обидва були старими, однак могутніми та хоробрими воїнами, які з честю загинули в битві. У обох персонажів були дочки на ймення Інгігерд. Вони вирізнялися своєю красою та благородністю і стали дружинами головних героїв.

Старий конунг Грегвід/Гергейр став літературним шаблоном, який використовували ісландці при описі Русі. Не виключено, що такі епізоди мали історичне підґрунтя та впливали із колективної пам'яті тогочасних людей. Адже зв'язки Русі та Скандинавії в епоху вікінгів були доволі тісними. Однак автори майстерно використовували цей шаблон для формування романтичних сюжетів про мандрівки славетних вікінгів. Схожою є ситуація і з концепцією прекрасних руських принцес. Такі сюжети згадано у “сазі про Орвара Одда”¹⁷, “про Стюрлауга Працьовитого”¹⁸, у “сазі про Гервйор”¹⁹, а також у “сазі про Однорукого Егіля і Асмунда Вбивці Берсерків”²⁰. На творення образу прекрасних руських принцес вплинула “Сага про Олафа Святого”, авторства Снорі Стурлуссона. У ній він часто згадував руську княгиню Інгігерду та наголошував на її неабиякій вроді та шляхетності. Вірогідно саме дружина Ярослава Мудрого стала прототипом Інгігерд “саги про Гальвдана” та “саги про Грольва”²¹.

¹⁵ *Fornaldarsögur Norðrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*, 3.b. (Kaupmannahöfn, 1830), 238–240.

¹⁶ Галина Глазырина, “Исландские викингские саги о Северной Руси”. (Москва: Ладомир, 1996), 51.

¹⁷ *Fornaldarsögur Norðrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*. (Kaupmannahöfn, 1829), 261

¹⁸ Глазырина “Исландские викингские саги о Северной Руси”, 165.

¹⁹ *The Saga of King Heidrek the Wise / Both in Old-Ice and Engl. texts; transl. by C. Tolkien*. (London: Thomas Nelson and sons, 1960), 2.

²⁰ *Fornaldarsögur Norðrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*, 3.b, 365.

²¹ Галина Глазырина и Татьяна Джаксон, “Из истории Старой Ладоги (на материалах скандинавских саг)”, *Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования*. (Москва: Издательство “Наука”, 1985), 111–13.

Вертаючись до тексту саги, Грольв, який відправився на пошуки пригод, найнявся на службу до Торгнюра, правителя Ютланду, що в Данії. Завдяки своїй хоробрості та вправності Грольв швидко завоював повагу ярла. Він ходив походами на навколишні землі та збирав данину для нього²².

Одного разу, ластівка принесла Торгнюру шовкову хустину, у якій було заховане волосся Інгігерд, і той поклявся, що знайде цю прекрасну незнайомку або помре. Знайти цю красуню зголосився Грольв і відправився на пошуки до Гардаріки²³. На шляху головного героя траплялося багато випробувань та пригод. Добравшись на Русь, Грольв, не без допомоги магії, вбив Еріка та його побратимів, одружився на Інгігерд і став правителем цієї держави²⁴.

Сюжет цього твору написаний абсолютно в дусі свого часу²⁵. Тут описані гноми, чарівники, перевертні. Не обійшлося без епізоду з порятунком принцеси. І все це приправлено вікінгівською романтикою. Історики рідко використовують цю сагу як історичне джерело, однак її цінність полягає в побічній інформації, яка знаходилася на другому плані. Ця інформація є важливішою ніж сюжет, адже вона впливала зі світогляду та уявлень її творців. Тож фантастичні елементи та легендарні герої не можуть бути вигадкою у повному розумінні цього слова. Вони існували у світі ідей та уявлень того часу та були органічною частиною людського життя. Те саме стосується й легендарних героїв. Навіть якщо у істориків немає доказів існування цих персонажів, вони були реальними для тогочасних ісландців. Саме ці факти формували картину світу людей, що впливало на їх спосіб мислення та формувало реальність.

Русь у цьому творі йменується Гардаріки, в декількох випадках її названо Гольмгардарікі²⁶, що перегукується із назвою найчастіше згаданого в сагах міста Гольмгарду. Гольмгард став своєрідним символом Русі для скандинавів. Нерідко його називали столицею Гардаріки²⁷. Більшість дослідників сходяться на думці про ототожнення Гольмгарда та літописного Новгороду²⁸.

Проте Леонтій Войтович висунув гіпотезу, що Гольмгард, який згадується у ранніх північноєвропейських матеріалах, міг співвідноситися із городищем у Гніздові. Гніздовський археологічний комплекс є одним із найбільших поселень з домінуючим скандинавським компонентом на території Східної Європи. Натомість городище у Новгороді постало лише у другій половині XI ст. До цього

²² *Fornaldarsögur Nordrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnar av C. C. Rafn*, 3.b, 266

²³ *Ibid*, 266.

²⁴ *Ibid*, 363.

²⁵ Viðar Hreinsson, *Göngu-Hrólfrur á galeiðunni. Skáldskaparmál 1* (1990): 139–41.

²⁶ *Fornaldarsögur Nordrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnar av C. C. Rafn*, 3.b, 237–38.

²⁷ Татьяна Джаксон, “Страна городов и ее столица: Новгород в картине мира средневековых скандинавов”, *Словмне = Словсне. International Journal of Slavic Studies* (2015): 170–79.

²⁸ Татьяна Джаксон, *Austr i Gyrpum: Древнерусские топонимы в древнескандинавских источниках*. (Москва: Языки славянской культуры, 2001), 83–87; Татьяна Джаксон, “Новгород в Древнескандинавской письменности”, *Вестник Новгородского государственного университета им. Ярослава Мудрого* 38 (2006): 33–36.

йому передувало так зване “Рюрикове городище”. Виглядає досить дивним, що такий великий скандинавський центр як Гніздово не мав свого топонімічного відображення у ісландській писемності. Дослідник прослідкував, що у сагах згадуються кораблі, які прибували у Гольмгард, плывучи річкою Дюною (Західною Двіною). Відповідно, для того, щоб потрапити в Новгород, необхідно було прибути в Ладугу та змінити судна. Найбільшим ж поселенням на стику річок Двіни та Дніпра було Гніздово²⁹.

Слово Гольмгард означає місто, або садиба на острові. Дослідники досить довго намагалися знайти цей загадковий острів. Його ототожнювали із заплавами, зі змінами рельєфу тощо³⁰. Цікаву версію запропонував Федір Андрощук. Він звернувся до арабських джерел та згадав так званий “острів Русів”. Аль-Макдасі, Гардізі, Аль-Бакрі та інші східні автори переказували історії русів, які зазначали, що батьківщина їх знаходиться на острові. На думку дослідника цей “острів Русів” був ментальним концептом. Автор посилався на дані скандинавської міфології, згідно якої світ людей називався Мідгардом, тобто “серединною садибою”³¹. Цей світ був островом, оточеним велетенським змієм Йормунгандом, та знаходився в центрі Всесвіту оточений іншими світами. Згідно цього твердження, Гольмгард міг бути символічним терміном, який скандинави на ранніх етапах русько-скандинавських відносин використовували без прив’язки до конкретної локації, натомість позначаючи Русь у широкому сенсі цього слова.

Підтверджує тезу про сприйняття Гольмгарду у широкому сенсі топонім Гольмгардаріки, яким автор “саги про Грольва” назвав Русь. Таку ж назву знаходимо у “сазі про Йона Свіпдагссона”³². У сазі про Фарерців згадано, що “Вони відпливають зі Швеції на схід до Гольмгарду і спустошують там прибережні острови та узбережжя”³³. У цьому випадку термін Гольмгард має ширше значення. Поширеною є і титулування у сагах руських князів конунгами Гольмгарду. До прикладу, у “сазі про Кнютлінгів” Володимир Великий, Ярослав Мудрий та Гарольд Вальдімарссон (Мистислав Володимирович) названі королями Гольмгарду³⁴. При цьому, автор не намагався підкреслити їх

²⁹ Леонтій Войтович, “Гольмгард: де правили руські князі Святослав Ігоревич, Володимир Святославич та Ярослав Володимирович?”, *Український історичний журнал* 3 (2015): 45–48.

³⁰ Джаксон, *Austr i Gurgum: Древнерусские топонимы в древнескандинавских источниках*, 84–86.

³¹ Федір Андрощук, “Етюд про Русів: текст матеріальності і модель культури”, *Medievalia Ukrainica: Ментальність та історія ідей* 3 (1994): 6–7.

³² *Þjalar-Jóns saga The Icelandic text with an English translation, introduction and notes*. Translated by Cecilia White. Ritgerð til MA-prófs í íslenskum miðaldafræðum, accessed December 28, 2020, https://skemman.is/bitstream/1946/25725/1/Þjalar-Jóns_saga_Introduction_English_translation_and_notes_Cecilia_White_PDF.pdf.

³³ *Færeyinga saga* / trans. by A. Faulkes. (Dundee: Thorisdal, 2016), 25.

³⁴ *Knytlinga Saga: History of the Kings of Denmark*, transl. by H. Palsson, P. Edwards. (Odense: Odense University Press, 1986), 32–34.

новгородський період правління. У сазі згадуються Ельсів³⁵ (Єлизавета Ярославна) та Мальмфрід³⁶, дочки королів Гольмгарду, тобто принцеси Русі. З чого можемо зробити висновок, що автор саги мав на увазі не стільки Новгород чи Новгородське князівство, скільки Русь загалом.

У “татрі про Еймунда” Гольмгард є окремим князівством, який входить до Гардаріке (Русі) поряд із Кенугардом (Києвом) та Палтескйєю (Полоцьком)³⁷. Схожу інформацію подано у пізнішій “сазі про Орвара Одда”. Втім там, окрім зазначених князівств, згадуються Сурсдаль (Суздаль), Радстав (Ростов) та Морамар (Муром)³⁸. Ця географічна вставка була запозичена автором із невідомого джерела. Вона виглядає дещо штучно, оскільки не впливає на подальшу розповідь та навіть суперечить окремим елементам сюжету. Вірогідно, цей перелік був запозичений із якоїсь легенди. Оскільки кожне князівство мало свого правителя, ім’я якого походило від назви території. До прикладу Гольмгардом правив Гольмгейр, Радставом правив Радстав, Морамаром Марро тощо. Усі ці місця знаходимо у ісландському географічному трактаті “Які землі знаходяться у світі”. Однак там вони названі містами, а не князівствами³⁹. Ще однією особливістю “саги про Одда” є вживання топоніму Гольмгард у формі множини, що також вказує на сприйняття Гольмгарда не як міста, а як ширшої території.

У “сазі про Олафа Святого” та в більшості “королівських саг” Гольмгард названий містом. Автор однієї із версій “саги про Олафа Святого” згадує величезну пожежу, через яку місто ледь не згоріло дотла. Однак пастор місцевої церкви, яка була зведена на честь святого Олафа, зміг зупинити полум’я завдяки іконі цього святого⁴⁰. Ще однією легендою, пов’язаною із цим місцем, є зцілення німого раба у Гольмгардській церкві покровительства Олафа. У цій самій сазі знаходимо опис шляху до цього міста: “Відплили вони на Схід у Гардаріки, восени прийшли в Альдейгюборг. Тоді відправили вони послів углиб країни у Гольмгард, до князя Ярицлейва”⁴¹.

Ці три варіанти вживання терміну Гольмгард добре ілюструють багатозначність східноєвропейської топонімії скандинавських саг. Часто їх локалізація чи значення відрізняються в залежності від текстів, а ще частіше є

³⁵ *Knytlinga Saga: History of the Kings of Denmark*, 47.

³⁶ *Ibid*, 128.

³⁷ Елена Рыдзевская, Древняя Русь и Скандинавия в IX–XIV вв., *Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования*. (Москва: Наука, 1978), 91.

³⁸ *Fornaldarsögur Norðrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*, 1.b, 293–94.

³⁹ Елена Мельникова, *Древнескандинавские географические сочинения*. (Москва: Наука, 1986), 32.

⁴⁰ Татьяна Джаксон, *Исландские королевские саги о Восточной Европе. Тексты, перевод, комментарий. Издание второе, в одной книге, исправленное и дополненное*. (Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2012), 277–78.

⁴¹ *Snorri Sturluson Heimskringla Volume II Olafur Haraldsson (The Saint)*, transl. by A. Finlay, A. Faulkes. (London: Viking Society for Northern Research, 2014), 277

відсутньою. Цікаво, що у “сазі про Грольва” це поняття набуває різних значень. Гольмгардарікі означав країну, а Гольмгард – більш локальний простір, позбавлений визначення. Такі випадки не є унікальними для ісландської писемності, де навіть в рамках одного твору терміни могли набувати різного значення. Очевидно образ цього простору у сагах про давні часи формувався під впливом різних джерел, у тому числі і під впливом вищезазначених королівських саг. Усі ці джерела спиралися на усну традицію та історичну пам’ять скандинавів. Окрім того, більшість ісландських творів дійшли до нас у пізніших редакціях і нерідко доповнювалися запозиченнями з інших творів, що створювало місце для похибки.

Ці епізоди ілюструють фрагментарність знань та пам’яті скандинавів в контексті сприйняття Східної Європи. Згадки численних топонімів, гідронімів та ойконімів створюють враження, що середньовічні ісландці добре знали на географії цих земель. Однак детальніший аналіз їхнього використання показує численні плутанини та суперечності. Відомості про ці землі існували в системі шаблонів, які у своєму поєднанні витворювали нові шаблони. Цьому сприяв сам формат саги. Сага не була повноцінним плодом фантазії автора. Його завданням було передати інформацію про минуле. Тому творці саг вдавалися до численних запозичень та посилань, що сприяло використанню шаблонів та їх міфологізацію.

Цікаво, що Гольмгард неодноразово називався столицею Русі. Це стало ще одним кліше ісландської літератури. Автори саг нерідко описували такі столичні ознаки, як князівський палац, а також палати варязьких дружинників. Варто виокремити і оповіді про величезний торг. У текстах він описувався як відомий на весь скандинавський світ. Навіть норвезькі правителі відправляли сюди своїх людей за предметами розкоші. Ще одним атрибутом цього міста є церква святого Олафа, яка була головною святинею норманів. На думку Т. Джаксон, столичний статус Гольмгарда можна пояснити тим, що скандинави значно частіше подорожували сюди і контактували найперше із північною Руссю. Окрім того, Новгород був освоєний ними раніше, ніж Київ. Тож концепція Гольмгарда як столиці дійшла до Ісландії та стала стереотипною⁴².

Однак, в період найбільш активних контактів Русі та Норвегії, які припали на правління Володимира та Ярослава, Київ був єдиною столицею. Саме завдяки цим контактам у середовище ісландських авторів потрапляє найбільше інформації про Русь. Скандинавська присутність у Києві, згідно археологічних джерел також була значною у вказаний період часу⁴³. Вірогідно “концепція Гольмгарду” сформувалася перед початком цих відносин. І скоріш за все не як місто, а як абстрактне ядро, яке стало синонімом Русі. Відповідно, Гольмгард є скоріше

⁴² Джаксон, “Страна городов и ее столица: Новгород в картине мира средневековых скандинавов”, 176–77.

⁴³ Федор Андрощук, “Скандинавские древности в социальной топографии древнего Киева”, *Ruthenica* 3 (2004): 42–44.

літературним, а не історичним поняттям. Цей термін глибоко вкоренився в історичну пам'ять скандинавів та поступово змінював своє значення.

Автор “саги про Грольва”, окрім Гольмгарду, згадує також Альдейгюборг та Кенугард⁴⁴, тобто Ладогу та Київ. Топонім *Kęnugarra* також вживається у множині, що вказує не на місто, а на якусь ширшу територію. У сазі зазначено, що Кенугард займає третю частину Русі та розташовується біля гір, що відділяють Йотунгейм і Гольмгардарікі.⁴⁵

Цікавою є згадка Йотунгейму, що межує з київською землею. Це місце неодноразово згадується у германських міфах, зокрема у Поетичній та Прозовій Еддах. Йотунгейм був батьківщиною Йотунів – кам'яних та крижаних велетнів, одним із дев'яти світів у скандинавській міфології⁴⁶. Автори різних саг локалізували його у різних місцях. До прикладу, у “сазі про Гервйор” Йотунгейм локалізовано на півночі Норвегії, у Фінмарку⁴⁷. У “сазі про Орвара Ода” це місце розташовано поблизу Б'ярмаланду, землі, яку дослідники локалізують на березі Білого моря⁴⁸. У “сазі про Однорукого Егіля та Асмуда Вбивці Берсерків” також лаконічно зазначається, що Йотунгейм знаходиться на півночі, хоча будь які деталі є відсутніми⁴⁹.

Вірогідно, локалізація Йотунгейму на півночі була пов'язана із народом саамів, які в тогочасній літературі стереотипно сприймаються як чаклуни та напівдемонічні істоти. Дуже часто герої саг, які були саамами або були їх нащадками, виявлялися велетнями. Такий міф, створив цілий літературний концепт, який мігрував із одного твору в інший⁵⁰. Герман Паллсон навіть припустив, що слово *Jutun* могло використовуватися не лише для позначення велетня, а й саамського чаклуна⁵¹.

Однак у “сазі про Торстейна Міць Хуторів” зазначено, що Йотунгейм знаходиться на Схід від Швеції. Автор цього твору також не тішить нас деталями, проте згадує країну велетнів, а також підземний світ який також знаходився на Сході⁵². Втім, встановити чи автор мав на увазі східне узбережжя Балтійського моря, чи околиці Білого моря, доволі складно. Б'ярмаланд, як і південь Східної Європи, також мав казковий образ. Його описували як місце, переповнене багатствами та населене фантастичними істотами. Згідно деяких саг, тут

⁴⁴ *Fornaldarsögur Nordrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*, 3.b, 362.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning Edited by Anthony Faulkes. Second edition.* (London: Viking Society for Northern Research, 2005), 7; *The Elder or Poetic Edda. Part 1. The Mythological Poems.* Translated by Olive Bray. (London: Viking Society for Northern Research, 1908), 29–35.

⁴⁷ *The Saga of King Heidrek the Wise.* Both in Old-Ice and Engl. Texts, 66.

⁴⁸ *Fornaldarsögur Nordrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*, 1.b, 184–85.

⁴⁹ *Fornaldarsögur Nordrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*, 3.b, 371.

⁵⁰ Юрий Кузьменко, “Саамы как великаны и карлики в древнескандинавской традиции”, *Скандинавская филология* 11 (2011), 92–93.

⁵¹ Hermann Pálsson, “The Sami People in Old Norse Literature”, *Nordlit* 3 (1999): 32–33.

знаходилися храми скандинавських богів, а також священні реліквії. Тож легендарні герої мандрували сюди у пошуках багатства, слави та пригод⁵³.

Скоріш за все, поняття Йотунгейму автор використовував для позначення світу, що виходив за рамки географічних координат. Його населяли фантастичні істоти, які були тісно пов'язані зі світом людей. Хоча він і не мав чіткої локалізації, але в контексті “саги про Грольва” знаходився у Східній частині світу та уособлював сакральне значення легендарного сходу.

Ще одним топонімом, який використовував автор в контексті Сходу Європи була Татараріки. Згідно саги, ця земля межувала із Руссю. Правителем Татараріки був конунг Менелай⁵⁴. Це доволі симптоматично в контексті елліністичного сприйняття скандинавами Сходу. Згідно описів Сноррі Стурлуссона, скандинавські боги походили із Азії, “де знаходиться сучасна країна Турків”, а самі боги були троянцями⁵⁵. Троянський міф приходить у Скандинавію із Європи і є частиною поширеної на той час тенденції до заінтересованості історією Трої⁵⁶ та історією сходу загалом. Апогеєм зацікавлення цією темою стає переклад ісландською мовою твору Дареса Фригійського “Історія знищення Трої”, яка в ісландському перекладі отримує назву “Сага про Троянців”⁵⁷.

Елементи актуалізації троянського міфу прослідковуються ще в творі Арі Торгільсона “Книга про ісландців” (перша половина XII ст.). Згідно нього, предком Інглінгів та перших ісландських поселенців був Ингві, правитель турків⁵⁸. Дослідники вважають, що в цьому контексті Арі опирався на тезу Фредегара про те, що турки та франки є нащадками троянців⁵⁹. Ентоні Фоулкес висловив припущення, що легенда про міграцію богів із Північного Причорномор'я є однією із інтерпретацій міграції Троянців⁶⁰. Таким чином, ісландці наслідували оповіді інших істориків та створювали власний міф про троянське походження.

⁵² *Thorstein Mansion-Might* Translated by Hermann Pálsson & Paul Edwards, *Seven Viking Romances*, accessed October 10, 2021, <http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/ThorsteinMansionMightPalson.html>

⁵³ Глазырина, “*Исландские викингские саги о Северной Русу*”, 151.

⁵⁴ *Fornaldarsögur Nordrlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnað av C. C. Rafn*, 3.b, 284.

⁵⁵ *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning* Edited by Anthony Faulkes. *Second edition*. (London: Viking Society for Northern Research, 2005), 5–7.

⁵⁶ Артем Маслов, “Легенды прошлого: Троянская война в средневековой западной традиции”, *Диалоги со временем: память о прошлом в контексте истории*. (Москва: Кругъ, 2008), 411–413; Андрей Фесенко, “Троянский миф как культурное основание европейской идентичности”, *Вестник Московского государственного университета культуры и искусств* 3, (2010), 41–47.

⁵⁷ Randi Eldevik, “Troia Redux: A Medieval Tradition, an old Norse mystery”, *Enarratio* 2 (1993), 34–37.

⁵⁸ *Íslendingabók, Kristni saga. The book of the Icelanders, The story of the Conversion*, transl. by S. Grønlie. (London: Viking Society for Northern Research 2006), 14.

⁵⁹ Anthony Faulkes, “Descent from the gods”, *Medieval Scandinavia* 11 (1979), 114.

⁶⁰ *Ibid*, 98.

Татарараріки у свідомості автора була країною, що уособлювала ідею елліністичного Сходу. Автор не мав чіткого уявлення про локалізацію цього місця. Однак помістив її поруч із Руссю, яка була пограничним місцем.

Епізод із легендарною країною Тартараріки є добрим зразком розвитку різних сюжетів пам'яті та їх поєднань. Очевидно, ісландські письменники мали інформацію про захоплення Русі монголами та входження цих території до Золотої Орди. Однак цей епізод не отримав належної уваги у тогочасному літературному середовищі, яке концентрувалося на давнішій історії. Як і у випадку зі Східноєвропейською топонімією, значення часто губилося залишаючи лише образи. Тож автор поєднав його із “троянським міфом”, що був особливо популярним у колах ісландських інтелектуалів того часу та був більш цікавим для майбутніх читачів.

Східна Європа була важливим місцем у сприйнятті людей півночі з точки зору міфології. Це був сакральний простір, який межував зі світом богів та світом монстрів. В історичній пам'яті скандинавів пізнього середньовіччя збереглися епізоди, що сягали часу Великого переселення народів. Ці епізоди були важливим чинником формування історичного усвідомлення скандинавів. Вони обґрунтовували походження власного народу через призму історії міграції. Важливим місцем цієї історії є Східна Європа. Саме з Північного Причорномор'я походили Вани, один із видів богів у скандинавській міфології. Поруч знаходилася батьківщина Асів, верховних божеств германського пантеону, який Сноррі Стурлуссон локалізував на Схід від Європи. Ще одним міфічним світом, що межував із Руссю, був Йотунгейм – країна льодяних велетнів. Він не має чіткого розташування, однак нерідко він є частиною “Східного Світу”, яке під впливом європейської літератури набуло магічного вигляду.

“Сага про Пішого Грольва” є показовим твором в контексті репрезентації східних мотивів у ісландських сагах. Русь у цьому творі зображується достатньо неординарною. З одного боку, вона є елементом власного простору, з іншого, цей простір поділявся на “відомий” і “невідомий”. До першого належали Ладога, Новгород та Київ. Території за межами цих земель сприймалися по-іншому. Їх називали Йотунгеймом і Тартараріки і ототожнювали із землями населеними фантастичними істотами чи чаклунами. Ця частина світу була сакральним простором, свідчення про який формувалося на основі трактатів європейських авторів, зокрема Ісидора Севільського. В силу того, що інформації було вкрай мало, описи цих територій стали простором для вимислів. Втім, ці вимисли також не з'являлися знічев'я, вони засновувалися на складній системі, яка формувала літературний канон того часу. Вона поєднала елементи міфології, історії та вченої традиції з континентальної Європи. Коріння цієї традиції сягає часів античності, що актуалізувалося в період пізнього середньовіччя та нашаровувалося на християнську літературну догматику.

REFERENCES

- Androshchuk, Fedir. “Skandinavskiyе drevnosti v sotsialnoy topografii drevnego Kiyeva”. *Ruthenica* 3 (2004): 7–47. (in Russian).
- Androshchuk, Fedir. “Etiud pro Rusiv: tekst materialnosti i model kultury”. *Mediavalia Ukrainica: Mentalnist ta istoriia idei* 3 (1994): 5–16. (in Ukrainian).
- Ashman Rowe, Elizabeth. “Ragnars saga loðbrókar, Ragnarssona þátrr, and the Political World of Haukr Erlendsson”. *Fornaldarsagaerne: Myter og virkelighed. Studier i de oldislandske fornaldarsögur Norðurlanda*, 2004, 347–60.
- Bray, Olive, trans. *The Elder or Poetic Edda. Part 1. The Mythological Poems*. London: Viking Society for Northern Research, 1908.
- Edwards, Paul, and Hermann Pálsson, trans. *Knytilinga Saga: History of the Kings of Denmark*. Odense: Odense University Press, 1986.
- Eldevik, Randi. “Troia Redux: A Medieval Tradition, an old norse mystery”. *Enarratio* 2 (1993): 36–46.
- Faulkes, Anthony, and Alison Finlay, transl. *Snorri Sturluson Heimskringla Volume II Olafur Haraldsson (The Saint)*. London: Viking Society for Northern Research, 2014.
- Faulkes, Anthony, edit. *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning Second edition*. London: Viking Society for Northern Research, 2005.
- Faulkes, Anthony, transl. *Færeyinga saga*. Thorisdal, 2016.
- Faulkes, Anthony. “Descent from the gods”. *Medieval Scandinavia* 11 (1979): 92–125.
- Faulkes, Anthony. *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning*. London: Viking Society for Northern Research, 2005.
- Fesenko, Andrey. “Troyanskiy mif kak kulturnoye osnovaniye yevropeyskoy identichnosti”. *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo universiteta kultury i iskusstv* 3 (2010): 41–47. (in Russian).
- Fornaldarsögur Norðurlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnar av C. C. Rafn*, 1b. Kaupmannahöfn, 1829.
- Fornaldarsögur Norðurlanda: Eptir Gömlum Handritum utgefnar av C. C. Rafn*, 3.b. Kaupmannahöfn, 1830.
- Galina, Glazyrina and Jakson, Tatjana. “Iz istorii Staroy Ladogi (na materialakh skandinavskikh sag)”. *Drevneyshie gosudarstva na territorii SSSR. Materialy i issledovaniya*, 1985, 108–15. (in Russian).
- Glazyrina, Galina. *Islandskie vikingskie sagi o Severnoy Rusi: Teksty. Perevod. Kommentariy*. Moskva: Ladomir, 1996. (in Russian).
- Guðmundsdóttir, Aðalheiður. “Gunnar og Göngu-Hrólfur, Brynhildur og Brana Um sögutengdar figúrur í íslenskum þjóðkvæðum”, accessed October 15, 2021, <http://hdl.handle.net/1946/19967>
- Guðmundsdóttir, Aðalheiður. “The Origin and Development of the Fornaldarsögur as Illustrated by Völsunga Saga”. In *The Legendary Sagas: Origins and Development*. Reykjavík: University of Iceland Press, 2012. 251–70.
- Hartmann, Jacob. *The Go'ngu-Hrólfssaga: A Study in Old Norse Philology*. New York: Columbia university press, 1912.
- Hermann Pálsson and Paul Edwards, trans. Thorstein Mansion-Might. Seven Viking Romances, accessed October 15, 2021, <http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/ThorsteinMansionMightPalson.html>

- Hermann, Pernille. “Concept of Memory and Approaches to the Past in Medieval Icelandic Literature”. *Scandinavian Studies* 81(3) (2009): 287–308.
- Hermann, Pernille. “Saga Literature, Cultural Memory, and Storage”. *Scandinavian Studies* 85(3) (2013): 332–54.
- Jakobsson, Ármann. “The Taxonomy of the Non-Existent: Some Medieval Icelandic Concepts of the Paranormal”. *Fabula* 54(3–4) (2013): 199–213.
- Jakobsson, Sverrir. “On the Road to Paradise: Austrvegr in the Icelandic Imagination”. In *The 13th International Saga conference* (2006). 935–43.
- Jakson, Tatjana. “Strana gorodov i ee stolitsa: Novgorod v kartine mira srednevekovykh skandinavov”. *Slověne = Slovcne. International Journal of Slavic Studies*, 2015. 170–79. (in Russian).
- Jakson, Tatjana. “Novgorod v Drevneskandinavskoy pismennosti”. *Vestnik Novgorodskogo gosudarstvennogo universiteta im. Yaroslava Mudrogo* 38 (2006): 33–36. (in Russian).
- Jakson, Tatjana. “On the possible sources of the textual map of Denmark in Gøngu-Hrólfis saga”. In *Samye zabavnye lzhivye sagi = Skemmtiligastar Lygisogur: sbornik statej z chest' Galiny Vasil'evny Glazyrinoj*, 62–70. Moskva: Yazyki slavyanskoy kultury, 2012.
- Jakson, Tatjana. *Islandskie korolevskie sagi o Vostochnoy Yevrope. Teksty, perevod, kommentariy. Izdanie vtoroe, v odnoy knige, ispravlennoe i dopolnennoe*. Moskva: Universitet Dmitriya Pozharskogo, 2012. (in Russian).
- Jakson, Tatjana. *Austr i Górdum: Drevnerusskie toponimy v drevneskandinavskikh istochnikakh*. Moskva: Yazyki slavyanskoy kultury, 2001. (in Russian).
- Kunin, Devra, transl. *History of Norway & The Passion and The Miracles of the Blessed Olaf*. London: Viking Society for Northern Research, 2001.
- Kuzmenko, Yuriy. “Saamy kak velikany i karliki v drevneskandinavskoy traditsii”. *Skandinavskaya filologiya* 11 (2011): 84–95. (in Russian).
- Lassen, Annette. “Origines Gentium and the Learned Origin of Fornaldarsögur Norðurlanda”. In *The Legendary Sagas: Origins and Development*, 53–55. Reykjavík: University of Iceland Press, 2012.
- Lavender, Philip. “‘Sumar eptir fornkvæðum eðr fróðum mönnum ok stundum eptir fornum bókum’: Some Observations on the Sources of Gøngu-Hrólfis saga”. *Scandinavian Studies* 90(1) (2018): 78–109.
- Maslov, Artem. “Legendy proshlogo: Troyanskaya voyna v srednevekovoy zapadnoy traditsii”. In *Dialogi so vremenem: pamyat o proshlom v kontekste istorii*, 410–46. Moskva: Krug, 2008. (in Russian).
- Melnikova, Yelena. “Istoricheskaya pamyat v ustnoy i pismennoy traditsiyakh (Povest vremennykh let i ‘Saga ob Inglingakh)’”. *Drevneyshiy gosudarstva Vostochnoy Yevropy*, 2003, 48–92. (in Russian).
- Melnikova, Yelena. *Drevneskandinavskiy geograficheskiy sochineniya*. Moskva: Nauka, 1986. (in Russian).
- Pálsson, Hermann. “The Sami People in Old Norse Literature”. *Nordlit* 3(29–53) (1999): 29–53.
- Righter-Gould, Ruth. “The ‘Fornaldar sögur Norðurlanda’: A structural analysis”. *Scandinavian Studies* 52(4) (1980): 423–41.
- Rydzevskaia, Yelena. “Drevnyaya Rus i Skandaviya v IX–XIV vv”. In *Drevneyshiy gosudarstva na territorii SSSR. Materialy i issledovaniya*, 5–237. Moskva: Nauka, 1978. (in Russian).

- Tolkien, Christopher, transl. *The Saga of King Heidrek the Wise. Both in Old-Ice and Engl. texts*. London: Thomas Nelson and sons, 1960.
- Tulinius, Torfi. *The Matter of the North: The Rise of Literary Fiction in Thirteenth-Century Iceland*. Odense: Odense University Press, 2002.
- Voitovych, Leontiy. “Holmgard: de pravly ruski kniazi Sviatoslav Ihorevych, Sviatoslavych ta Yaroslav Volodymyrovych?” *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* 3 (2015): 37–55. (in Ukrainian).
- White, Cecilia, transl. Þjalar-Jóns saga The Icelandic text with an English translation, introduction and notes, accessed October 15, 2021, [https://skemman.is/bitstream/1946/25725/1/Þjalar-Jóns saga. Introduction, English translation and notes. Cecilia White PDF.pdf](https://skemman.is/bitstream/1946/25725/1/Þjalar-Jóns_saga_Introduction,_English_translation_and_notes._Cecilia_White_PDF.pdf)

GÖNGU-HRÓLFS SAGA AND RUS' IN THE VIKING AGE: COLLECTIVE MEMORY AND HISTORIOGRAPHY

Vladyslav KIORSAK

Ivan Krypakevych Institute of Ukrainian Studies,
National Academy of Sciences of Ukraine,
4 Kozelnytska str., Lviv 79026, Ukraine
e-mail: vlad.kiorsak@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3144-2405>

The objective of this article is to analyse the Eastern European episodes in the Göngu-Hrólfs saga. Analyse it through the prism of collective memory and the cultural environment of their creators. Identify their sources and historical context. Also, highlight story patterns and literary constructions that were used in Rus' descriptions.

The novelty of the work is in an attempt to look at the sources from a different perspective. We took into account intellectual tendentious and collective conceptions of medieval Icelanders and based on the results of the research, we have proposed new ideas for the controversial questions. This article is one of the first attempts to analyse Eastern European episodes in the context of collective memory in Legendary sagas.

A detailed study of the Göngu-Hrólfs saga showed that authors of the texts used some story patterns associated with Eastern Europe. First of all, the character of king Hreggvid: the description of this person is similar to the Hergeir, king of Aldeigjuborg from Hálfðanar saga Eysteinnssonar. One more stereotyped persona is an Ingegerd, Hreggvid's daughter, who can be identified with Igegerd, from Hálfðanar saga. Also, oikonym Holmarðr was a cultural stereotype. In our opinion, it was not always identified with Novgorod as is customary in historiography. It was an element of collective memory that could have changed within cultural and political context. In general, Rus' was described as a peripheral area bordering the Eastern world, which was perceived as a magical space, inhabited by fantastic beasts and folks. This idea appears under the influence of chroniclers from continental Europe. That was the reason for the dualism in the perception of these territories in the sagas.

Keywords: Icelandic sagas, Collective memory, Holmgardr, Göngu-Hrólfs.

Стаття надійшла до редколегії 20.11.2021

Стаття прийнята до друку 22.12.2021